

BAZSÁNYI SÁNDOR

Három meg egy az egy

Avagy minden fénybe mártott test a szomorúságából annyit vesz...

„Kétszer kettő az négy.
Ha sosem mondd el – elfelejtik.
Ha túl sokszor mondd – nem hiszik el.”
(Kemény István: Kétszerkettő)

Amikor az idén hatvanéves Kemény Istvánra és az ő költészetére gondolok, akkor három szó jut eszembe: az *igazság*, a *valóság* és a *szomorúság*. Meg az is beugrik, hogy ha a hatvanat hárommal elosztom, akkor húsz lesz belőle. Hússzor három. De inkább háromszor húsz. És akkor már az első húszhoz kötném az *igazságot*, a második húszhoz a *valóságot*, a harmadik húszhoz pedig a *szomorúságot*. De ez utóbbi úgyis benne van az előző kettőben, azok meg egymásban. Meg még sok minden másban, sok más szóban. Merthogy nyugodtan mondhatnám az *igazság* helyett azt is, hogy *lényeg*. A *valóság* helyett meg azt, hogy *világ*. A *szomorúság* helyett viszont nem mondhatnék semmi mást, ennek ugyanis nincs egyenértékű párszava, találó szinonimája. Ám szinte rögtön bevillan róla egy kép egy üres padról egy parkban, vagy egy elhagyatottságában korszerűtlen játszótéren. És hát, ismerem fel azonnal, ez is egy szó, a *korszerűtlenség*, mégpedig olyan, amely magában foglalja az összes többi, az *igazságot* vagy *lényeget*, a *valóságot* vagy *világot*, és a *szomorúságot*, amely tehát egy magányos pad egy parkban vagy egy játszótéren. Mondjuk, egy olyan magánysötétben ázó játszótéren, mint amilyen azon a festményen látható, amelyről s amelynek kapcsán Kemény verset is írt 1997-ben, és amely utóbb rákerült az ötvenedik születésnapjára megjelentetett gyűjteményes kötet borítójára. A *Játszótér éjjel* című kép alkotója pedig háromszor is megfestette *A világ vége nappal* című vers alkotóját, legutóbb tavaly. És most ennek a képnek, Szücs Attila *Költő összekuszálódott vakfoltokkal* című képének és a rajta látható fehér inges, fekete hátizsákos, piros edzőcipős alaknak a nyomán beszélnek *igazságról*, *valóságról* és *szomorúságról*, egyszóval Kemény István *korszerűtlenségéről*.

Ám előtte hadd másoljak ide néhány sort Kemény egyik legutóbbi számvetéséből, a 2018-as kötetében megjelent, önmegszólító *Hipnoterápiából*:

*Ön szomorú. Gyermekre,
az ifjúmarxistákra gondol,
akik most vannak felkészülőben,
most halmozzák fel a tudást. (...)
Cselekvésre készülnek: ezt a csodálatos
függőnyt, ami itt lóg előttünk, és
amit velük együtt ön is
megbűvölve bámul, és
amire rá van vetítve, festve*

a mögötte zajló előadás, vagy
 nincs mögötte semmi, mert
 annyira dúsan redőzött, olyan
 titokzatosan hullámzó függöny ez –
 egyszóval a valóságot –
 az igazságról fellebbenteni.
 Erre készülnek ők. Elszántak és
 szigorúak, de önnel elnézőek,
 mert tudják, hogy korszerűtlen,
 de azt is, hogy szomorú,
 és a szomorúság egészen
 sohasem korszerűtlen (...).

És valóban, a szomorúságból fakadó korszerűtlenség (vagy a korszerűtlenség-
 ből fakadó szomorúság): inkább erénye Kemény költészetének, mint hibája. Ha
 ezt az alkati-poétikai árukapcsolást – függetlenül attól, hogy „ifjúmarxisták”
 vagyunk vagy sem – elfogadjuk, akkor tényleg értékévé válik benne mindaz,
 ami önmagában könnyen hibának, valamiféle megbocsátandó esetlegességnek,
 jó szándékú ügyetlenségnek tűnne. Kemény „megbűvölve bámulja” a *valóság*
 tagadhatatlanul „csodálatos függönyét”, de nem kívánja azt „fellebbenteni” az
igazságról, noha jól tudja, komolyan hiszi, hogy a *valóság* mögött tényleg ott
 rejlik az *igazság*. Az a valami tehát, amiről nem lehet nem beszélni, de amiről
 nem szabad túl sokat beszélni sem. („Ha sosem mondd el – elfelejtik. / Ha
 túl sokszor mondd – nem hiszik el.”) Az *igazságról*, az *igazság* és a *valóság*
 kapcsolatáról nehéz hitelesen beszélni. Kemény nyelvét, az ő „élőbeszédét” a
szomorúság hitelesíti, ettől lesz tehát hiteles, érvényes, sőt egyenesen korszerű
 – heves korszükséglet – az ő *korszerűtlensége*.

A képen látható férfi hátat fordít nekünk, a kép nézőinek, de csak azért,
 hogy jobb kezét csipőre téve, elmélyülten nézzen ő is egy képet, jobban mond-
 va egy képszerű látványt, amelyet a festmény címe „összekuszálódott vakfol-
 tok” együtteseként jelöl. Az ábrázolt költő előtt feltáruuló látvány elemei: egy
 hatalmasan vöröses tojásdad folt, valamint annak halványan ismétlődő ívei
 és formái. A sugárzó jelenséget a képkeretnek megfelelő, függőleges és víz-
 szintes egyenesek rácsozata fegyelmezi – mindez egyszerre érzéki és lidérces
 fényfürdőben. A rácsszerkezet vízszintes összetevőivel, párhuzamos vona-
 lakkal szabdalt tér síkján áll a rácsszerkezet függőleges irányával megegyező,
 ugyanakkor fejét a tojásdad folt íve mentén jobbra elbillentő költő, aki így lesz
 szerves része az „összekuszálódott vakfoltokból” egybeálló látványnak, telített
 vizuális rejtélynek. A rejtély minden bizonnyal megoldhatatlan, ámde alázattal
 megfigyelhető, sőt talán mértékkel elemezhető is. És innentől már csúsztatok
 és egyszerűsítek, azazhogy megpróbálom egyszerűen átcsúsztatni a festmény
igazságot állító vizuális *valóságát* a költészet saját *igazságába*. Kemény költé-
 szetének *valóságot* értelmező *igazságába*.

A *Hipnoterápia* vagy más Kemény-versek szavával *valóságnak* nevezhe-
 tő, vízszintes és függőleges erővonalakkal raszteresített (ugyanakkor kör-
 ívekkel lágyított) felületen átsugárzik a színben működő *igazság* fénye. A
 rasztervalóság összetevői: a fiatalság és a felnőttkor, a barátság és a szerelem,
 a család és a gyerekek (és az autó), a Kádár-korszak és a hiánydemokrácia,
 a korszakok és a haza, a zsidóság és a kereszténység, Ady és Kosztolányi, a
 Duna és a Nílus... Az elemezhető rácsszerkezet *valóságának* értelme, *igazsága*

kimondhatatlan. A kimondhatatlanság tapasztalata viszont megszólaltatható. Ennek hangfekvése Keménynél: a *szomorúság*. Ahogyan a verseiben felfénylik a *valóság* részlegesen áttetsző „függönyével” leplezett *igazság* iránti vágy *szomorúsága*.

Azt viszont jól tudjuk a művészet tapasztalatából, Kemény István költészetéből, hogy *minden fénybe mártott test a szomorúságából annyit vesz, amennyi az általa befogadott fény súlya*.

Szűcs Attila: *Poet with entangled blind spots*, oil on gesso on plywood, 200x150 cm, 2019–20

